

RENDSZER UTÁN

Hűségeskü

Az első világháborút követő trianoni döntés nemcsak Magyarország és környező országok határait változtatta meg, hanem érdekes módon, a román történelem múltbeli történéseit is, legalább is másként értelmezték azokat az uralkodó fajjá vált utódok. A tankönyvekben a közepes képességű moldvai, havasalföldi vajdák vitéz és legyőzhetetlen királyokká léptek elő. Akármilyenek voltak, a megszépítő messzeség és a tudatos történelemhamisítás nagyra emelte őket. Ezek a történelemkészítő *tudósok* nem tettek kivételt a román írókkal sem, az általuk írott tankönyvek szerint ezek szintén világhírűek voltak valamennyien.

Az 1919-es hatalomátvétel után a román kormány a magyar illetőségű közalkalmazottakat hűségesküre kötelezte. A vonakodóknak egyszerűen felmondtak, megfosztva ezzel őket nyugdíjjogosultságuktól. A hűségesküre jelentkezőket román nyelvből, irodalomból és történelemből vizsgáztatták. Az egyik ismerős magyar tanítónőt tökéletes román nyelvtudása miatt beosztották az egyik kolozsvári vizsgáztató bizottságba. Többek között egy románul elég jól beszélő, nyugdíjazás előtt álló tisztviselő vizsgáján kellett jelen lennie. Az idős ember nagyon izgult, családja megélhetése függött vizsgája sikerétől. A beosztott tanítónő próbálta nyugtatni, megígérte, hogy süg majd, ha elakad. A bácsi megköszönte a jóindulatot és azt mondta:

– Köszönöm kisasszony, arra kérem, csak annyit segítsen, hogy mondja meg, hogy az illető, akiről beszélnem kell király-e vagy író, a többit bízza rám.

Ideológia

Romániában a kommunista párt második világháború utáni hatalomátvételét követően azonnal megkezdte a népesség *ideológiai nevelését*. Minden vonalon: az óvodától az egyetemi oktatásig kötelező volt a PÁRT és KORMÁNY vezetőinek éltetése. Minden tanterem falán ott lógott a *négy szőrös*: Marx, Engels, Lenin és Sztálin hatalmasra nagyított fényképe. Alatta a román kormány, és kommunista párt éppen aktuális vezetőségének hasonló nagyságú arcképei. Nem tudom, magamtól találtam ki a négy szőrös kifejezést vagy hallottam valamelyik felnőttől, de nagyon találó volt, meg szórakoztató is számunkra, tudniillik az arcképek sorrendjét mi, gyerekek a csökkenő mennyiségű arcszörzet alapján osztályoztuk: minél régebben született, annál szőrösebb volt. Marxnak, a legidősebb kommunistának hatalmas haj- és szakállbozontjától alig látszott a szeme, Engels szakálla már nem folyt egybe a hajzatával, valamivel mérsékeltebb mennyiségű, és rendezettebb volt. Leninnek kis kecskeszakálla, az akkoriban még élő és uralkodó Sztálinnak csak bajusza volt.

Az ideológiai nevelés hatékonyságát, minőségét természetesen ellenőrizték. Napirenden voltak a tanfelügyelői látogatások, az óvodákban, iskolákban a pedagógusok sorsát a gyerekeknek a tanfelügyelők kérdéseire adott válasza döntötte el.

Öcsém óvó nénije, egy tanfelügyelői látogatás után riadtan figyelmeztette szüleinket öcsém induló *politikai karrierjére*. Természetesen ennek az óvodának falán is ott voltak a dicső emberek fényképei, alattuk a kommunista párt, és a román kormány vezetősége, melynek ekkor volt egy nőtagja is, Pauker Anna, a később kegyvesztetté vált képviselő. A tanfelügyelő, Sztálinra mutatva megkérdezte a gyerekektől:

- Gyerekek, tudjátok, ki ez? – Vállalkozó szellemű öcsém azonnal jelentkezett.
- Az Sztálin elvtárs geberális – bonyolódott a generális kifejezésbe.
- És meg tudod mondani, ez ki? – kérdezett tovább a tanfelügyelő, Pauker Annára mutatva.
- Persze – jött a magabiztos felelet –, Sztálin elvtárs felesége.

Mátyás Mátyás

A Kolozsváron élő és működő híres nőgyógyász, és endokrinológus, Mátyás Mátyás a háború után is dolgozhatott. Magánklinikáit államosították: a kolozsváriból lett az állami gyermekkórház, a kolozsiból a szívremulás gyermekek utókezelő klinikája. Mivel nagy tanárihiány volt, azt is megengedték, hogy tanítson az orvosi egyetemen.

Egy alkalommal a Basedow-kórról tartott előadást. A betegség ismertetése után elmagyarázta, milyen körülmények indokolják annak kialakulását:

– A betegség kialakulása az üldözött, bizonytalan sorsú, ideges alkatú emberek között gyakori – majd így folytatta: – Kedves kollegák, hogy példával is illusztráljam, kik között alakult ki a leggyakrabban a Basedow-kór, 1919 előtt a legveszélyeztetettebb csoport a románok voltak, 1919 után a magyarok, 1940 után a zsidók, most meg mindenki.

Egy másik alkalommal, midőn előadásának végeztével eszébe jutott a dékán figyelmeztetése, hogy minden foglalkozás után a hallgatók ideológiai fejlődése érdekében valamilyen pozitív buzdítással kell befejezni az órát, ezt mondta:

– Kedves kollegák, mint tudják, pártunk és kormányunk nagy hangsúlyt fektet az önök ideológiai nevelésére. Kérem, felállva és együtt éltessük a dicsőséges Szovjetuniót: Hip-hip-hurrá!

(A Szovjetuniót, a román kormányt és a pártvezetőket tapssal kísért ütemes él-jen, él-jen kiáltással illetéltetni. A hip-hip-hurrá az Amerikai Egyesült Államokban volt szokásos éljenzési forma, a keleti blokk államai lakóinak, ha csak nem akartak *imperialista bérencként* börtönbe kerülni, nem volt tanácsos ezt használni.)

Jelmondatok

A kommunista párt és vezetőinek éltetésére rendezett felvonulásokon, népgyűléseken nem csak a *dolgozó népek*, hanem a háziasszonyoknak, családanyáknak is részt kellett venniük. Utcafelelősök gondoskodtak arról, hogy minél nagyobb számban jelenjenek meg a különböző gyűléseken. Minden városi kerületnek megvolt a maga propagandafelelőse, ezek jelmondatokat tanítottak be, minél hangosabb és lelkesebb kiabálásra buzdították csoportjukat. Érdeklükben volt, hogy csoportjuk kitűnjön, a körzeti pártgyűléseken a lagymatagul kiabáló csoportok vezetőit megrótták, a lelkesekét kitüntették. Erdélyben 1945-től 1955-ig a gyűléseken magyarul is lehetett beszélni, a jelmondatok is magyarul szóltak. Választásra készült az ország, Kolozs megye jelöltjei Pauker Anna, Veress László és Luka György voltak. A felvonuló tömeg egyre vidámabban és lelkesebben, hangosabban skandálta a neveket:

– Pau-ker An-na, Ve-ress, Lu-ka. Pau-ker An-na, Ve-ress, Lu-ka.....

Az egyik pártaktivista rájött, mi okozza a tömeg vidámságát, szólt a csoportjának, hagyják abba a nevek skandálását, és gyorsan változtatott a jelmondat szövegről. A tömeg eleinte kissé bizonytalanul, de aztán egyre bátrabban kiabálta a pikánságából egyáltalán nem vesztett szöveget:

– Pau-ker An-na, Lu-ka, Ve-ress, Pau-ker An-na, Lu-ka, Ve-ress...

Gróza Péter

1945 és 1954 között Romániában Petru Groza, az erdélyi magyarok számára csak egyszerűen Gróza Péter volt az állam elnöke. Az inkább a magyar lakosság körében népszerű elnök gyakran látogatott Kolozsvárra. Nyílt titok volt, hogy nem éppen államérdekből, hanem magánemberként vonzódott Kolozsvárhoz, illetve egy kolozsvári női lakoshoz. Magánlátogatásait próbálták minél titkosabbá tenni, hivatalos látogatása alkalmával viszont neki is megrendezték a nagygyűlést. A város főterére kivezényelték az eléggé vegyes összetételű tömeget, előírás szerint a csoportok egymással versenyezve skandálták a jelmondatokat. Anyósom és szomszédasszonyai is jelen voltak a gyűlésen, ha nem is nagy lelkesedéssel, de kiabálták az előírt jelmondatot:

Gróza Péter egy a néppel, Gróza Péter egy a néppel!

Csak hogy nem mindenki kiabálta ugyanazt. Az anyósom mellett álló asszony valahogy másként mondta. A

Gróza Péter talált, de a többi nem. Anyósom megkérdezte:

– Maga mit kiabál?

– Én azt, amit a többi: Gróza Péter negyven méter, Gróza Péter negyven méter...

– De kedves asszonyom, hát maga nem gondolkozik, hogy amit kiabál, annak semmi értelme? – vonta kérdőre a precíz anyósom a nénit.

– Ki a fene gondolkodik! Mondom, aztán kész.

Államosítás után

A Román Kommunista Párt hatalomra lépése után, 1947-tel kezdődően rendre meghozta az államosítási törvényeket. Államosította a magántulajdonban lévő gyárakat, ipari létesítményeket, majd a kereskedelmi hálózatot is. Annyi engedményt talán adtak a városi kiskereskedőknek, hogy bár üzletüket kisajátították, azért ott maradhattak elárúsítónak, immár fizetett állami alkalmazottként. Nem voltak ilyen szerencsések a falusi, úgynevezett vegyeskereskedések tulajdonosai. Ha véletlenül olyan szorgalmas emberek voltak, hogy netán még kis birtokcskát is műveltek, azonnal rájuk sütötték a kulák bélyeget, boltjukat elkobozták, és annak még a tájkára sem mehettek.

Az elkobzott vegyeskereskedések vezetőinek csakis kommunista szempontból megbízható elvtársakat, jó párttagokat neveztek ki, ami a legtöbb esetben azt jelentette, hogy a falu legszegényebb vagy legtehetségtelenebb emberére vagy házaspárjára bízta a feladatot.

A móc vidék egyik közösségében sehogyan sem sikerült vállalkozót találni. Végül nagy nehezen meggyőztek egy kommunista szempontból ugyan megbízható, de a feladattól eléggé szabódó házaspárt.

– Elvtársak, nem értünk mi hozzá, nem merjük vállalni. Mi lesz, ha történik valami?

– Vállalják csak el nyugodtan, ne törődjenek semmivel, a párt majd vigyáz magukra!

Ebben a hatásos, komoly ígéretben bízva a majdnem analfabéta házaspár elvállalta az üzlet vezetését. Elküldték őket egy egyhetes kiképzésre, ahol megtanították őket elsősorban arra, hogy mennyi a kommunista párt tagsági díja, mi befizetésének pontos dátuma. Meg azt, hogyan kell ébernek lenni. Hogyan figyeljenek arra, ki mit beszél, meg természetesen arra is, hogyan reagálják le a boltba betérők az eseményeket, híreket, politizálnak-e. És egyéb ilyen fontos és az üzlet vezetéséhez nélkülözhetetlen tudnivalókat. A kurzuson mintegy mellékesen azt is megmagyarázták, milyenfajta árut hogyan kell tárolni. Csak egyet nem mondtak meg nekik: azt, hogy az igényelt árut a vevő azonnal ki kell, hogy fizesse.

A vásárlók rutinosabbak voltak az elárúsítóknál, eszükbe sem jutott olyasmi, hogy ne fizessenek. Sokáig nem is történt semmi baj, míg egy napon az egyik vevő bosszúsan tapasztalta, hogy többet vásárolt, mint amennyire futotta a nála levő pénzből. Mérgesen taglalta feledékenységének következményeit: haza kell mennie pénzéért, meg újra vissza kell jönnie, mikor annyi, de annyi dolga van! No meg a kényszerű, fölösleges gyaloglás sem nagyon tetszett neki.

– Ne gyötörje magát – szólt az egyik elárúsító –, odaadjuk hitelbe, majd behozza a pénzt, ha erre jár.

Egy szemfüles vevő azonnal kipróbálta, neki adnak-e hitelt. Adtak. Neki is és mindenkinek, aki csak akarta. A jó hír hamar elterjedt a faluban, boldog-boldogtalan igyekezett kihasználni a lehetőséget, és vásárolt, ha kellett, ha nem. A házaspár örvendezett, hogy milyen jól megy az üzlet, alig töltötték fel a raktárt, máris mehettek újabb áruért. A nagy baj abból keletkezett, hogy a boltosoknak eszébe sem jutott, hogy felírják, ki mit vásárolt, és mennyivel tartozik.

A legelső ellenőrzésnél a bolt hiánya már csillagászati összegre rúgott. Az ellenőrök faggatózására a két jóhiszemű jámbor lélek azzal védekezett:

– Mi nem vagyunk hibásak! Mi nem tehetünk semmiről! Az elvtársak azt ígérték, a párt majd vigyáz reánk!